Ιμαρέτ: Στη σκιά του ρολογιού - Γιάννη Καλπούζου

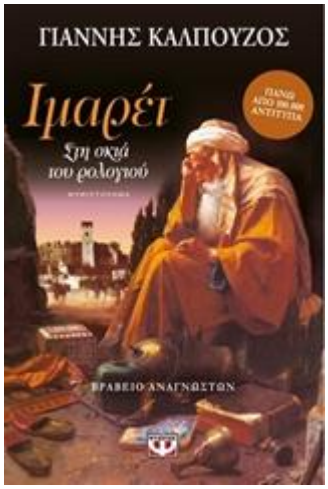

Ένα εξαιρετικό ιστορικό μυθιστόρημα. Η Άρτα του 1854 έως την προσάρτησή της σε μια Ελλάδα που την περίμενε μάνα και αποδείχθηκε μητριά, όπως γράφει χαρακτηριστικά ο συγγραφέας. Ειλικρινά δεν ξέρω τι να πρωτογράψω και τι να πρωτοσχολιάσω. Καταρχάς οι χαρακτήρες είναι καταπληκτικοί: ολοκληρωμένοι, αναπτύσσονται και εξελίσσονται μαζί με την πόλη τους, ξεκάθαρα καλοί και ξεκάθαρα κακοί αλλά και κάποιοι με γκρίζες αποχρώσεις. Το λεξιλόγιο: πλούσιο, μεστό, γεμάτο περιγραφές, λέξεις ξεχασμένες ή προσαρμοσμένες πλέον στην καθημερινότητά μας.

Συνήθειες, ήθη και έθιμα χρόνων που επιζούν στην Άρτα από τότε. Αρμονική συγκατοίκηση Ελλήνων, Τούρκων και Εβραίων. Ναι, όλοι περιμέναμε την προσάρτηση των εδαφών στην Ελλάδα αλλά κανείς δεν σκέφτηκε τους Τούρκους που γεννήθηκαν και έζησαν εκεί, αυτοί τι θα απογίνουν; (δεν εννοεί ο συγγραφέας τους κατακτητές αλλά τις οικογένειες που ήρθαν να εγκατασταθούν στα εδάφη αργότερα και σιγά σιγά έγιναν ένα με τος Έλληνες γείτονές τους). Το σεληνιακό ημερολόγιο που ακολουθούν οι Τούρκοι, το ηλιακό ημερολόγιο που ακολουθούν οι Έλληνες, το ρολόι να σημαίνει τις τουρκικές ώρες, τις οποίες οι Έλληνες προσαρμόζανε στη δική τους ώρα. Ένας μικρόκοσμος που παρ' ολ' αυτά δεν παύει να δοκιμάζεται από τις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων και τις συνέπειές τους: ληστές, αλβανοί κλπ. Λαϊκοί θρύλοι και δοξασίες της περιοχής, αρχαιολογικά στοιχεία και μύθοι, παροιμίες, τα έθιμα του γάμου, ο τρόπος λειτουργίας των ελληνικών και τουρκικών σχολείων και πώς προσαρμόζανε τις διακοπές τους τα χριστιανόπουλα και τα τουρκόπουλα για να παίζουν μαζί. Οι Τούρκοι αναλφάβητοι αλλά να προσπαθούν για το καλύτερο των παιδιών τους. Και γύρω τους τσφλίκια, ίμορος, φορολογίες και εισπράκτορες, αυθαιρεσίες και αδικία. Το κείμενο μας πάει ακόμη και στην Πόλη με μοναδικές περιγραφές που με συγκίνησαν βαθύτατα, μιας και εικόνες από αυτήν την πόλη έχω ακόμη στο μυαλό μου και θα έχω για πολύ καιρό ακόμη.Και μέσα σε όλα αυτά και γύρω από αυτά μια πανδαισία χαρακτήρων και προσώπων, αιτίων και αιτιατών.

Ο Νετζίπ και ο Λιόντος. Ο Νετζίπ, με τον αδερφό του Ντογάν που κατατάσσεται στον τουρκικό στρατό και προασπίζεται με σθένος και ζέση καθετί οθωμανικό, φτάνοντας σε σημείο να στραφεί εναντίον της ίδιας του της οικογένειας. Ο Νετζίπ με τις αδερφές του, που η μια όταν παντρεύτηκε έγινε μοιχαλίδα και ο άντρας της την κατακρεούργησε κι ακόμη γυρνά στα χαλάσματα του σπιτιού τους φωνάζοντας το όνομά της, και η άλλη αποδέχτηκε τη μοίρα της συζύγου. Ο Νετζίπ με τον καραγκιοζοπαίχτη αδερφό που γύρισε όλον τον κόσμο δίνοντας παραστάσεις Καραγκιόζη και στο τέλος έκλεψε τη σύζυγο του χειρότερου ανθρώπου στο χωριό, αίτιο σκωμμάτων και παιδικών σκανταλιών και από τον Νετζίπ και από τον Λιόντο, την έκλεψε και πήγαν στο Παρίσι για να ασχοληθούν με το νέο θαύμα διασκέδασης που ανέτελλε, τον κινηματογράφο! Ο Νετζίπ με τον σοφό παππού που με τους θρύλους και τις παραδόσεις που αφηγείται στα δυο παιδιά μας δίνει μια νοσταλγική και όμορφη εικόντα του χτες της Άρτας και που με το ένστικτό του και τη σοφία που τον διακατείχε προέβλεπε τις τελευταίες ανάσες του γίγαντα, της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Νετζίπ που γνώρισε την Καλίλα, χορεύτρια σε μπουλούκι και την απήγαγε για να τον εξορίσει ο πατέρας του από την οικογενειακή εστία και να ψευτοζεί μη μπορώντας να βρει δουλειά αξιόλογη, με αποτέλεσμα να ξεσπά στη γυναίκα του κι εκείνη να επιστρέψει στον δυνάστη της, ακριβώς για να θυμάται μόνο τις ευχάριστες στιγμές τους (η αλληλογραφία τους συνεχίστηκε ακόμη κι όταν ο Νετζίπ αποκαταστάθηκε τελικά με σύζυγο και τρία παιδιά). Ο Νετζίπ που ξεριζώθηκε από τους τελευταίους και κατέφυγε στην Πόλη για να συνεχίσει τη ζωή του.

Ο Λιόντος, γιος υφασματέμπορου, που γεννήθηκε την ημέρα της δολοφονίας του πατέρα του και αυτό το γεγονός τον

κατατρύχει μέχρι το τέλος του βιβλίου που αποκαλύπτεται η τραγική αλήθεια και επιβεβαιώνονται κάποιες υποψίες, χάρη σε μια θαυματουργή εικόνα. Ο Λιόντος στηρίζει τη μητέρα του στο μαγαζί τους, ψάχνει να βρει δουλειά για να στηρίξει την οικογένειά του και το βιος του για να μην το πάρουν οι τοκογλύφοι, κατατάσσεται κρυφά στον ελληνικό στρατό, όμως η βία και ο παραλογισμός και η αναλγησία του ελληνικού κράτους που δεν μπορεί να συντηρήσει σωστά τους στρατιώτες ή να τους περιποιηθεί έστω όταν τραυματιστούν, η εμφύλια διαμάχη για τις τιμές και όχι για την ουσία, τον αναγκάζουν να γυρίσει πάλι κρυφά στην Άρτα. Χωρίς σε τίποτα να αλλάξει η φιλία του με τον Νετζίπ. Η φιλία των δυο παιδιών ποτέ δεν κλονίζεται, ποτέ δεν φανατίζονται, πάντα με σκέψη και σύνεση αντιμετωπίζουν τα γύρω γεγονότα. Ο Λιόντος τελικά ερωτεύεται τη διευθύντρια του Παρθεναγωγείου αλλά από μια παρεξήγηση την ημέρα της άφιξης του βασιλιά Γεωργίου άμα τη απελευθερώσει της πόλης, το ζευγάρι απομακρύνεται. Θα βρεθούν μετά από χρόνια στην Αθήνα και η αγάπη τους θα συνεχίσει χωρίς εμπόδια.

Κι όλα αυτά είναι λίγα σε σχέση με κείμενο του μυθιστορήματος. Ένα σωρό γεγονότα, μύθοι, δοξασίες, περιπέτειες, δευτεραγωνιστές, φτιάχνουν έναν καμβά απίστευτο, ένα μεστό και πλούσιο μυθιστόρημα που πραγματικά το σέβεσαι και το αγαπάς. Η αγάπη του συγγραφέα για τον τόπο του, η μελέτη του, η πένα του, βγάζουν ένα έργο μοναδικό και από τα καλύτερα ιστορικά μυθιστορήματα που έχουν πέσει στα χέρια μου. Επιπλέον η αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο εναλλάξ υπό Λιόντου και Νετζίπ είναι ένα καλοδεμένο πάζλ που επεξηγεί τυχόν σκοτεινά σημεία της προηγούμενης αφήγησης. Και φυσικά οι σκηνές αποχωρισμού των τουρκικών οικογενειών όταν προσαρτήθηκε η Άρτα στην Ελλάδα ήταν από τις πιο συγκινητικές.

\"Ιμαρέτ\": φιλανθρωπικό ίδρυμα που λειτουργούσε και ως πτωχοκομείο και ορφανοτροφείο.

\"Ένα ιμαρέτ είναι η γη. Το ιμαρέτ του Θεού. Κι εμείς οι φτωχοί, τα ορφανά και οι ταξιδιώτες της ζωής, που μας φιλοξενεί. Μας τρέφει, ανοίγει την αγκαλιά του, μας δέχεται και μας επιτρέπει να απολαύσουμε και να χαρούμε τη ζωή. Κι εμείς θαρρούμε πως το διαφεντεύουμε. Το μοιράσαμε...κι ύστερα ορμήσαμε ο ένας στον τόπο του άλλου, χωρίς να νογάμε ότι δεν ανήκει σε κανέναν. Μας άφησε ο Θεός αυτό το ιμαρέτ να το διαχειριστούμε κι εμείς αρπάζουμε, κλέβουμε, αδικούμε, εκμεταλλευόμαστε, διεκδικούμε όλο κια περισσότερα, μέχρι την ώρα που θα επιστρέψουμε το τομάρι μας εκεί που ανήκει, στο χώμα. Και θ\' αξίζει τότε με όσο ενός βοδιού ή ενός προβάτου, τίποτε παραπάνω\" (σελ. 111-112).

Από τα ρουμπαγιάτ του Ομέρ Καγιάμ: \"Κι αν ήρθα, δεν κέρδισε τίποτε η γη από μένα / κι αν φύγω δεν θα ζημιωθεί τίποτα η γη από μένα / μα ποιος μπορούσε να μου πει τι λόγο να \'χει ετούτος / ο πηγεμός κι ο ερχομός, ο θάνατος κι η γέννα\" (σελ. 539).

Πάνος Τουρλής